

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 150 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Slovenska bolečina

Te dni, ko so naše oči uprte v evropska bojišča in ko s pridržanim dihom čakamo na lažid gigantskega boja, ki bo odločilno vplival tudi na razvoj slovenskega naroda — morda za desetletja, morda za stoletja, kdo ve — in mu vtisnil svoje znamenje, smo čudno molče in neprizadeto vzeli na znanje dejstvo, da je od trenutka italijanske vojne napovedi demokratičnega silama več kot tretjina slovenskega naroda, ki strnjeno prebiva na svojem narodnem ozemlju, aktivno soudeležena v tem boju.

Toliko smo zaposleni s svojimi lastnimi skrbmi in brigami, da ne utegnemo posvetiti pozornosti skrbi svojega soseda. Toliko se vsak trudi s svojim lastnim čolnikom, da ga srečno prekmari skozi razcedno valovje časa, da prepušča skrb za burkano valovje časa, da prepušča skrb za čolnik svojega brata bratu samemu. V dneh velikih, usodnih odločitev, ki klesejo nove brazde v lice sveta in mu dajejo nov, čeprav za zdaj še komaj zaznatel obraz, je v naših očeh nekako obledel pomen naših lastnih narodnih vprašanj. Naša lastna narodna tragika se nam dozdeva vsakdanja, skoraj malenkostna v primeri s patetično tragiko tolikih evropskih narodov, katere stopnjevana dramatičnost je zapovrstjo pretresla svet — kakor je po videzu brezpomembna zakajena podoba žalostne Matere na stenah naših kmetijskih hiš naproti živobrevnim platnom v poliranih okvirih meščanskega salona.

Zaradi vsega tega se čutimo osebno in kot narod skoraj nedotaknjeni od silovitega pretresa, ki je spreletel tako velik in važen del našega narodnega organizma. To je radost in človeško, kakor je razumljivo in človeško, da razpne v nevihti vsakdo svoj dežnik najprej nad svojo lastno glavo, toda opravičljivo vendar ni. Tolikor ne, kolikor nam ta egocentričnost in vzporejanje kratita in motita pogled na narodno skupnost in nas delata tope in neobčutne z oziranjem na usodo naše narodne celote.

Ob ugotovitvi, da se nahaja danes na evropskih frontah več slovenskih vojakov kakor Norvežanov in Holancev, najbrž tudi Belgijcev, pa Čehov in ne dosti manj od Poljakov, pa mora vendar zaliti naše duše trpkost. Nad 50.000 slovenskih fantov in mož se danes bojuje v vrstah osovniških vojsk. Bolevali so se na Poljskem, na Norveškem, na Holandskem, v Belgiji in Franciji. Mnogi preživljajo svoje dni o bgrmenju težkih trdnjavskih topov v železobetonskih utrdbah Siegfriedove črte. Slovenska kri je tekla in bo tekla na vseh frontah, ki so se in se še bodo v prihodnjih dneh izoblikovale v Evropi in Afriki. Tretjina slovenskega naroda je že ali pa bo v najbližji bodočnosti delčna grozot in udarec moderne, totalitarne vojne. Toda ne samo na strani osovniških sil — tudi v bojnih vrstah zaveznikov stojijo slovenski ljudje, čeprav v veliko manjšem številu, pred vsem legionarji francoske tajske legije — sto do dve sto ljudi — in nekaj slovenskih izseljencev. In kjer še so, tam se bojujejo hrabro in zvesto umirajo — laneknehti novega veka...

Slovenska narodna tragika je tiha in nepatetična. Zato pa ni nič manjša kakor tragika drugih narodov, katere priče smo bili — kot ni skrta, zadržana bolečina nič manjša od bučno razpote. Morda je še večja, še bolj globoko občutena v svoji brezupni trajnosti in obenem čudovita je usoda našega naroda — ena sama tragična epopeja trpljenja, tihega, neopaženega trpljenja, o katerem ne piše svetovno časopisje. Kjer koli teče kri človeških množic in kri narodov, curlja vmes tudi poteček slovenske krvi. Pri velikih industrijskih nesrečah, v Westfaliji, v Franciji, v Ameriki, — pri velikanskih spopadih narodov — povsod teče tudi naša kri. Iz dela naših ljudi se porajajo tehnična čuda starega in novega sveta. Naša kri poji zemljo, iz katere bo vznikla — verujemo — lepša bodočnost človeškega rodu.

Prepletanost naše narodne usode z usodo sveta je čudovita in nerazdružna. Se ne dva milijona sta nas in vendar smo vključeni v svetovno dogajanje kakor malokateri veliki narod. Smo kakor svet v malem, tako neposredno in dosledno sodoživljamo krče in bolečine, ki ga pretresajo.

Iz tega izvira naša narodna tragika, pa tudi naša narodna veličina — če bomo hoteli. Od nas je odvisno, da nas reka svetovnega dinamizma, katerega tok nas je zagrabil, ne odvrtinči s seboj kot mrtvo, pasivno materijo, da nas končno naplavi po svoji volji na poljubno obrežje kot lahek plen za prvega pirata. Ne, biti moramo močni plavači, ki se prepuščajo toku, da jih nese naprej k njihovim ciljem, toda svojo smer in pot si določajo sami in ostanejo gospodarji svojih dejanj. Veletok dinamizma, ki nas je zajel, naj in bo splahnil z nas, z našega narodnega telesa vso trbst, plesnobo in prah in nas napravil močne, čiste in samozavestne — žive, dinamične, ponosne iz naše narodne bolečine naj vzklije naša veličina.

Beseda o Rusiji

Do zelo različnih zaključkov glede Rusije, usmerjanja našega razmerja do nje in upov, ki naj jih stavimo nanjo, je mogoče priti ne samo zaradi različnih ideologij, s katerimi gledamo nanjo eni in drugi, temveč že samo zaradi bolj ali manj živega smisla za individualizirajoče sile zgodovine, boljsega ali slabšega poznavanja individualnosti razmer in situacij, v katerih se neka ideja uveljavlja.

Leninizem — vprašanje, če je leninizem res samo premena marksizma na nove razmere, to je na imperialistično razdobje kapitalistične družbe, puščam tu ob strani — je le ena teorija odgovora na isto osnovno vprašanje: iz kakšnega svetovno-nazornega izhodišča, s kakšnimi metodami in s kakšnimi cilji da je treba rešiti človeka iz socialne stiske naše dobe. Gledano v tej perspektivi, z živim smislom za individualizirajoče sile zgodovine, torej zlasti tudi za dejstvo različnih narodov, se mi vidi boljševidna zlasti z vsem političnim sestavom, ki vlada danes tamkaj, plod ruskih razmer. Za tako trditev ima človek mnogo opore ne samo v spisih tako zvanih »meščanskih« (to so vsi tisti, ki izrekajo o Rusiji tudi kako kritično besedo) piscev, temveč tudi v spisih samih leninistov. Tako berem na primer v zgodovini vsezvezne komunistične stranke:

»Med vzroki, ki so določili sorazmerno tako lahko zmago socialistične revolucije v Rusiji, je treba navesti naslednje glavne vzroke:

1. Oktobrska revolucija je imela pred seboj takega, sorazmerno slabotnega, slabo organiziranega in politično malo izkušenega sovražnika, kakršna je bila ruska buržuazija. Ruska buržuazija, ki se še ni bila gospodarsko utrdila in ki je bila popolnoma odvisna od državnih naročil, ni bila niti politično samostojna, niti ne zadostno iniciativna, kar ji je bilo oboje nujno potrebno, da bi našla izhod iz položaja itd.

2. Oktobrski revoluciji je načeloval tak revolucionaren razred, kakor je bil delavski razred Rusije, razred, ki se je bil utrdil v bojih, ki je šel v kratkem skozi dve revoluciji in ki si je zavojeval na predvečer tretje revolucije ugled ljudskega voditelja v boju za mir, za zemljo, za svobodo, za socializem itd.

3. Delavski razred Rusije je imel v revoluciji takega resnega zaveznika, kakor so bili revni kmetje, ki so tvorili velikansko večino kmečkega prebivalstva. Oni so imeli v tem času priložnost preizkusiti na dejanju vse stranke Rusije ter se prepričati, da nimajo ne kadeti, ne esarji, ne menjševiki namena, resno se pripraviti z graščaki in prelivati kri zaradi kmetov, da je v Rusiji ena sama stranka, ki ni zvezana z graščaki in ki je pripravljena uničiti graščake, da bi zadovoljila kmečke potrebe itd.

4. Delavskemu razredu je načelovala taka v političnih bojih preizkušena stranka, kakor je stranka boljševidikov, — le taka stranka je lahko izvedena združila v en sam revolucionarni potok takšna različna revolucionarna gibanja, kakor splošno demokratično gibanje za mir, kmečko demokratično gibanje za odvzem graščinske zemlje, narodno osvobodilno gibanje zatiranih narodov za narodno enakopravnost in socialistično gibanje proletarijata za strmoglavljenje buržuazije in za ustanovitev diktature proletarijata itd. itd.»

Ni moj namen v tej zvezi in mi niti ni mogoče, točneje analizirati vse te uradne ugotovitve leninistov in izvesti iz njih zadnje zaključke. Hočem tu le čisto v splošnem opozoriti na nekatere zelo važne individualne okolnosti, v katerih se je razvijala in zmagala boljševidska revolucija in podpreti svojo trditev, kako važno je poglobiti poznanje konkretno danih razmer in smisel za daljnosežni pomen individualnosti teh razmer, objektivnih in subjektivnih pogojev, v katerih naj se uveljavi neka ideja sicer splošno človeškega pomena.

Nikdar ne more po mojem mnenju najti pravega razmerja do današnje Rusije tisti, ki gleda na Rusijo samo z nekega univerzalističnega ideološkega gledišča. Kdor je leninist, mu bo vse dobro in vse prav, kar koli iz Rusije prihaja ali se v Rusiji godi, kakemu drugemu celostnemu ideologu, na primer našim političnim katoličanom, pa bo vse napačno in nevarno. kar koli iz Rusije prihaja ali se tamkaj godi. Prvi je v nevarnosti, da bo polagal na Rusijo tudi take upe, ki niso utemeljeni, posnemal bo mehanično vse, kar tamkaj delajo, drugemu pa bo že sam obstoj Rusije, kakršna danes je, v večni strah in trepet ter netilo slepega sovraštva.

Po mojem mnenju drži trditev, da je presojanje današnje Rusije narekovano v glavnem z dveh stališč: z enega, ki mu je boljševidizem z vsem svojim sestavom, zlasti političnim, predvsem plod ruskih razmer, delo ruskega človeka, in z drugega, kateremu je boljševidska Rusija z vsem svojim sestavom predvsem svetovno-nazorna, za vse narode enako vzorna oziroma nevarna zadeva. Kdor gleda s prvega stališča na Rusijo — tudi jaz gledam s tega stališča —, ne more razumeti na primer, kaj naj bi mogli imeti narodi proti temu, da se navežejo z Rusijo politični stiki, zakaj prav z Rusijo ne, če se politični stiki navežejo tudi z drugimi narodi. Vedno sem bil proti temu, da se je prav Jugoslavija tako ogibala Rusije, kakor se je ni ogibala nobena druga država. Na drugi strani pa je človek, ki tako gleda na Rusijo, seveda dovolj dobro zavarovan proti temu, da bi iz stikov z Rusijo izvajal kake mehanične posledke glede metod in ciljev naših notranjopolitičnih naporov in da v teh političnih stikih ne bo preprosto gledal nadomestila za vse druge politične zveze ali ozire. Ne bo si omisljal upov, ki morejo biti iz naših razmer in zlasti geopolitičnega položaja naše zemlje varljivi.

Niso danes časi, da bi mogli o tem v javnosti obširneje razpravljati. Točna, resnicoljubna analiza današnjega evropskega položaja, upoštevanje vseh komponent današnjega dogajanja pa, tako mislim, navaja k zaključku, katerega odklanjanje ali zatiranje pomeni zelo važno ločitev duhov: da namreč ob zmagoviti nacionalno-socialistični Nemčiji in fašistični Italiji Rusija na Balkanu more pomeniti le malo, zlasti malo pa na ozemlju ob Adriji in v ozadju Trsta.

Ceterum censeo.....

Lojze Udé.

Politični dogodki

Na Bliznjem vzhodu, za nas najbolj važnem, se razvijajo stvari z veliko naglico. Rusi zbirajo na jugu velike vojske. Odesa je nekako središče zanje. In prav nič ne prikrivajo, kam to pripravljajo in zbiranje meri. Nočejo, da bi se v vzhodnem Sredozemlju motil mir, vsaj ne zoper njihne koristi, in čim bližji je nevarnostni pas Dardanelam in Bosporju, tem bolj je Rusija prizadeta. Spet kedaj je treba poudariti, da je veljalo to in bo veljalo za vsako Rusijo, za belo nič manj kakor za rdečo, kajti državna politika pomeni boj za obstanek in razvoj države. Zato je in mora biti v osnovi zmeraj ena, če ji tudi včasih in za nekaj časa lahko daje taktika drugačen videz.

Morske ožine med Evropo in Azijo, Bospor in Dardanele, za oblast nad katerimi gre v tem primeru, kažejo prav v teh dneh svojevrstno politično podobo. Navzlic navideznemu protislovju pa je ta podoba v popolni skladnosti z rusko, a nič manj tudi s turško politiko. Turčija ima oblast nad ožinami že nad pol tisočletja. Bila je zato do zadnjega časa naravni nasprotnik Rusije, ki jih je tudi hotela imeti. Tri sto let sta si bili obe državi zaradi njih nepomirljiva nasprotnika, in v vsakem sporu, ki ga je Turčija imela, je stala Rusija na nasprotni strani. To je trajalo, dokler je bila Turčija velika sila. Razmerje se je takoj spremenilo po svetovni vojni, ko je Turčija kot velika sila prenehala. Ne da bi se bila Rusija ožinam odpovedala — če ne bo tekmeča od zunaj, si jih bo brel ali slej skušala dobiti, in »prijateljstvo« s Turčijo, tolikanj zagotavljano in oznanjeno, jo bo pri tem malo motilo. Toda danes silijo druge velike sile v vzhodno Sredozemlje. V prav nevarni bližini ožin ima Italija Dodekanes — dvanajst otokov na strateško važnem južnovzhodnem delu Egejskega morja. Rusija mora biti zategadelj dvakrat previdna in pazljiva. Turčija seveda nič manj. In če je res te dni izjavila sovjetska vlada v Ankarji, da bo podpirala turško vlado z vsemi močmi v njenem prizadevanju za mir na Balkanu, tedaj je ta izjava samo dokaz, kako velike so ruske politične koristi v tem delu Evrope. Se bolj razločne so nekatere turške izjave. Že pred italijansko napovedjo vojne zaveznikom je pisal turški list »Jeni Sabah«: »Italijanski napad na Francijo bo ogrozil mir na Sredozemljskem morju. V tem kritičnem trenutku je naša dolžnost, da izjavimo odkrito in odločno, v jeziku, ki ni dvoumen, da bo Turčija dobesedno uvaževala zaveze, ki jih je sprejela nasproti zaveznikom, in da je ne bo nič moglo ustaviti, da izvrši svojo nalogo. Vsi drugi glasovi prihajajo od tistih, ki hočejo, da bi Turčija ponizala čast in ugled turškega naroda. Mi imamo simpatije in odkrito prijateljstvo do zaveznikov. Imamo toliko vere v tisto, kar oni branijo, in prepričani smo o njih končni zmagi. V času, ko se nahaja Italija pred končno odločitvijo, je naša dolžnost, da ji sporočimo to resnico.«

Ob italijanskem vstopu v vojno so se seveda spet kedaj obrnile vse oči v Ameriko. Ta se je po svoji miselnosti že davno odločila za zaveznike, podobno kakor Italija od vsega začetka za Nemčijo. In Amerika je na najnovejšo vojno napoved hitro reagirala: takoj naslednjega dne je govoril sam predsednik Roosevelt zelo ostro in razločno zoper filozofijo nasilja, ki se vrača v mračne dobe in ograja napredek človeštva. Nastopil je tudi zoper izolacioniste in izrazil simpatije tistim, ki prelivajo svojo kri v boju zoper oznanjevalce sile. Obenem je spet pozval Amerikance, da pospešijo proizvodnjo vsega potrebnega orožja.

Pri tej priložnosti poroča »United Press«, ameriški poročevalski urad, da je dovolil kongres samo za Rooseveltovega predsedstva že 7.928.450.525 milijonov dolarjev za oboroževanje. V našem denarju bi to znašalo nad 435 milijard dinarjev, to se pravi ves naš državni preračun za kakih 40 let. Po pravici pravi torej laški list »Messaggero«, da je Amerika vsekako za vojno že precej pripravljena.

Sicer bi bilo pa še omeniti poročilo lista »New York Times« iz Rima, ki pravi: »Po vseh tukajšnjih informacijah je Roosevelt obvestil Mussolinija, da bo imela laška intervencija za posledek celo vrsto drugih intervencij, med njimi tudi ameriško.« General Pershing pa, glavni zapovednik ameriške vojske v svetovni vojni, je rekel, da je fronta v Franciji prva ameriška obrambna črta, ki jo za Ameriko življenjskega.

O naši notranji politiki se ne da dosti poročati. Izreplja se v napihnjeno važnih potovanjih raznih vodilcev in v njihovih miselnosti že precej preplezjenih govorih. Beseda o koncentraciji gre še zmeraj sem in tja. O njej smo svoje misli že nekajkrat povedali, in gotovo je, da do prave koncentracije vseh sil naših treh državnih narodov ob sedanjem političnem strankarskem sestavu ne more priti.

(Nadaljevanje na 2. strani)

VOJNA

Kadar smo poročali o vojni, smo zmeraj opazovali na dvoje dejstev: na eni strani Nemčija, vsestransko pripravljena, a z omejenimi pomočnimi viri, na drugi zavezniki, manj pripravljene, a s skoraj neomejenimi močovitostmi, da svojo oborožbo spopolnijo. Iz teh dveh dejstev pa izhaja nujno vojskovanje, kakršna pač je: Nemčija hiti, vse sile meče v boj, da doseže zmago, preden bi ji postali nasprotniki enaki ali celo močnejši, zavezniki pa skušajo na vse kriplje zavleči odločitev, dotlej pa so zadovoljni, če morejo le vztrajati. Pri tem so seveda na slabšem, kakor je pač napadeni zmeraj na slabšem, razen če ga ločijo od napadaleca težko premagljive ovire.

V tem znamenju se tudi bije te dni velika bitka na zahodu, bitka Francije, kakor jo imenujejo Francozi. Nemci še zmeraj napredujejo, na nekaterih krajih so zavezniško vojsko že močno potisnili nazaj, in njihna premoč ograja zavezniške je prav resno. Vendar se je pokazala francoska bojna črta pod Weygandovim vodstvom dovolj prožna, da ni bila še nikjer prebita. Pri tem je sicer gotovo, da imajo Nemci velikanske zgube, brzokone precej večje kakor zavezniški, gotovo pa je prav tako, da jih, vsaj zazdaj, laže spopolnjujejo kakor zavezniški. Kaj zanesljivega povedati o izidu te bitke bi pa mogel le tisti, ki pozna na eni strani količino in kakovost nemških rezerv, na drugi pa število krdel in množino vojnega materiala, ki prihaja iz Anglije in Amerike Francozom na pomoč.

Da je položaj v tej bitki za zavezniške kritičen, dokazuje dvoje dogodkov v tem tednu: prvi je vdaja norveške vojske, drugi pa italijanska vojna napoved.

Do vdaje norveške vojske je prišlo in je moralo priti, ko so zavezniški sklenili, da prepeljejo ravno zaradi težkega položaja v Franciji svoje čete iz severne Norveške na zahodno bojišče. Za zavezniške je pač trpko najbolj to, da so morali prostovoljno zapustiti Narvik, ki so ga šele pred dobrim tednom po dolgih in hudih bojih osvojili. Povrh so pa z Narvikom prepustili Nemčiji tudi vse leto odprti pristop do švedskih železnih rudnikov.

Tudi italijansko vojno napoved je šteti za nasledek kritičnega položaja v bitki Francije. Sicer je gotovo, da vstop Italije v vojno zavezništvu ni iznenadil. Bolj ali manj so bil na to pripravljene že od vsega začetka vojne. Bilo jih je celo, ki so naravnost obžalovali, da do te vojne že takoj od vsega začetka ni prišlo, prvič pač, ker so upali, da bodo z Italijo kmalu opravili in prisilili Nemčijo, da pomaga drugemu koncu osi in tako cepi svoje moči, drugič pa tudi, ker so mislili, da bi se tako Amerika hitreje odločila. Posebno očitna je bila pripravljenost zavezništvu, ko so v Severnem morju v začetku norveške vojne prizadejali nemški mornarici tako hude zgube, da so lahko večino svojega ladjevja poslali v Sredozemlje. Razen morebiti letal brzokone ne bi Italija tudi poslej vezala nič več zavezniških sil, kakor jih je že doslej s svojim »nevojskovanjem«.

Kakšna je dejanska udarnost laške vojske, bo mogoče reči šele po kakih večjih spopadih. Verjetno pa je, da so Italijani vsaj v tehničnem pogledu svojo vojsko dobro pripravili. Tudi ni jasno, kje pride do večjih bitk. Meja proti Franciji je z malimi izjemami težko prestopna. Morebiti bodo napravili tako, kakor so hoteli narediti že 1914. leta, ko so pred bitko na Marni nameravali stopiti na stran Nemčije in ko so njihni častniki že pripravljali na Tirolskem in Bavarskem vse potrebno za prevoz laških di-

Politični odskoki

(Nadalj. s 1. strani)

Za to je treba novih ljudi, ki jih bo res nosilo ljudsko zaupanje. Zanimivo je pri vsem tem, da se za koncentracijo najbolj vnamajo jugoslovenci, torej tisti, ki so doslej za pravo koncentracijo, namreč za koncentracijo duhov in src, najmanj storili, še več, ki so te duhove s svojim jugoslovenskim unitarizmom samo dekoncentrirali in gnali v zanikanje. To razdiralno delo, delo zoper edinstvo med Slovenci, Hrvati in Srbi, je sploh edino, na katero morejo pokazati jugoslovenci v vsem razdobju med velikima vojnama.

Jugoslovenom bi bila seveda koncentracija zgolj sredstvo, da obnovi centralistični velikosrbski hegemonizem. Kot dokaz naj navedemo samo velikosrbski »Srpski glas«. Ta se kakopak tudi zavzema za koncentracijo, toda za tako, v kateri bi bile lahko Slovencem in Hrvatom vzete od večine vse pravice, kajti »Srpski glas« seveda predstavlja, da bo v tej koncentraciji srbska večina. Skratka oživljeni vidovdanski duh! Svoje hegemonistične namene skriva kajpada prav kakor nekdanji vidovdanci za besedo o obrambi domovine, ki da je mnogo važnejša od zadovoljnosti ali nezadovoljnosti Hrvatov. In če bi kdo le še dvomil, da ljudem okoli »Srpskega glasa« ne gre za povrnitev v protislovenski in protihrvatski hegemonizem, tedaj ga mora spreobrniti zahteva tega lista, da se vprašanje sporazuma in reševanje notranjih vprašanj odloži na mirne čase. Dotlej pa naj seveda vlada centralizem in hegemonizem kakor doslej.

In za ta tako donosni centralizem jim gre. Zato bi bilo seveda zastoj dopovedovati takim ljudem, da so najmočnejša obramba vsake države zadovoljni narodi in da bi ne bilo slabše obrambe naše države, kakor če bi spet kak Zivković ali Slojadinović poskušala izvajati ta recept »Srpskega glasa«.

Spet kedaj naj opozorimo še na to, da je »Srpski glas« glasilo »Srpskega kulturnega

vizij na francosko-belgijsko bojišče. Vsekako pa se zdi, da bodo prvi večji spopadi na morju in v zraku.

Zavezniškom se v tej vojni hudo maščujejo stari politični grehi. Lahkovnost, v politiki največja napaka, jih je pripeljala v München. Te dni pa lahko berejo in slišijo, da so najboljši nemški tanki in oklopni vozovi iz — Skodovih tovarn na Češkem! — Pred leti že je priporočal neki francoski polkovnik ustanovitev oklopnih divizij, in sedanjí vladni predsednik Reynaud je ta predlog oblikoval v zakonski načrt, ki je bil pa — odklonjen. Ta polkovnik je dobil danes visoko zapovedniško mesto. A koliko bi bilo vse drugače, če bi ga bil dobil že pred leti!

Jugovzhodni blok

Adam Pribečević je objavil v »Novi Riječi« sestavek, v katerem razmišlja o južno-vzhodnem bloku — to je o bloku balkanskih držav s Turčijo in Madžarsko — in ugotavlja stvarna dejstva, proti nekaterim napadnim tendencam in predstavam, ki motijo in ovirajo ustvarjanje tega bloka.

Pred vsem ugotavlja, da v tem bloku niso opravičene panslavistične tendence, ker predstavljata obe južnoslovenski državi v njem samo 28% prebivalstva, torej niti tretjine. Površine pa zavzemata celo samo 20%. Panslavistične tendence bi vzbudile nezaupanje ostalih južnovzhodnih narodov proti takšnemu bloku in ga že v kali zadušile, kar pa se ne sme zgoditi, ker edino takšen blok nam poroščuje za svobodno naroden obstoj.

V nadaljnjem analizira politični panslavizem preteklosti ter pravilno ugotavlja, da ni imel nikoli jasnih ciljev, ker je izključeval najnaprednejše — »liberalne« — slovenske narode, ki niso bili pravoslavni, tako Poljake in Čeha, iz zamašljene panslavistične skupnosti. Bil je reakcionaren in je služil samo za kritje in prikrivanje carskih namenov z ozirom na Carigrad in Balkan sploh. Prav zaradi tega mu neslovenski južnovzhodni narodi niso mogli zaupati in to je oviralo ustvaritev enotnega južnovzhodnega bloka.

Pri ustvarjanju tega bloka se zato ne smemo ravnati po srcu, ampak po stvarnih državniških koristih. O tem si moramo biti na jasnem. Zato ne smemo čakati pred vsem na to, da nam ponudi sodelovanje najprej slovenska država, ampak je treba sodelovati z vsakim, tudi neslovenskim narodom.

ZAPISKI

Hlačno edinstvo

V »Jutru« popisuje neki jugosloven svoje doživljanje na Gorjušah. Njegovo nacionalno oko je takoj opazilo, da nosi neki domačin hlače iz Pirot, torej tako rekoč jugoslovenske nacionalne hlače. In še to je zvedel, da so še drugi gorjuški gorjanci naročili take hlače, ki da so »najprimernejše za naše kraje in razmere«. In jugosloven bi ne bil, kar je, če ne bi bil izvajal iz tega primerne edinstvene nasledke: »Gorjuše — Pirot. Iste moške hlače!..... Kaj neki poreklo k temu praktičnemu edinstvu učeni farizeji?»

Morebiti bo ta hlačni premišljevalec kedaj slučajno opazil, kadar bo spet opazoval hlače svojega bližnjega, da je v Sloveniji na primer še vse več kakor mož s pirotskimi hlačami takih, ki nosijo hlače po angleški modi in iz angleškega blaga in da bi jih bilo morebiti še precej več, če bi nam jugosloveni ne bili u-e-dinili našega denarja. Kar verjetno se nam celo zdi, da bi celo Gorjušniki nosili rajši take hlače kakor pirotske, če bi jih le zmogli. Kaj bi neki porekli k takemu angleško-slovenskemu nacionalnemu edinstvu učeni jugoslovenski farizeji? Posebno še spričo dejstva, da med najbolj nacionalnimi jugoslovenci pač najdeš lahko same angleške hlače, po obliki in če se le da tudi iz blaga, prav gotovo pa nobenih pirotskih ne.

Mi seveda, ki nam ne pride na misel, da bi ob vsakih nenavadnih hlačah začeli premišljevati o smislu vesoljstva sploh in nacionalnega posebej, si pri takih stvareh ne mislimo prav nič drugega, kakor da so povsod na svetu stvari in ljudje, od katerih se da kaj učiti. In kakšne edinstvene nauke pa še takrat nismo prišli, ko smo videli na neki maškardi neznansko široke kitajske hlače. Namreč, da smo popolnoma jasni, v teh hlačah je tičal seveda tudi neki človek, ki pa je ob pomembnosti hlač za nacionalno edinstvo in nauk o njem seveda popolnoma postranskega pomena. Opozarjamo pa na ta maškardni pojav jugoslovenec, da predišljujemo o njem. Takole za neskrupen podlistek o kitajsko-slovenskem nacionalnem edinstvu bi že zalegel.

Pomen Besarabije

Kakor marsikatero drugo vprašanje, se tudi vprašanje Besarabije pri nas obravnava s precej enostranskimi pogledi. Vse razprave, ki smo jih o tej stvari brali ali slišali, so se v bistvu sukale okoli vprašanja narodnosti prebivalstva. Večina teh mnenj soglašava v tem, da nimajo nadpolarne večine niti Romuni niti Rusi. Zato so prepričani, da je čisto vseeno, ali pripada ta dežela Romuniji ali pa Rusiji. Zaveda pa nikakor ni tako preprosta.

Ne smemo namreč pozabiti, da južni del dežele sega do severnega rokava izliva Donave v Crno morje. To se pa pravi, da so s posejstjo Besarabije zvezana še druga vprašanja, ki so za sovjetsko Rusijo mogoče

Versajstvo, wilsonizem in „Sodobnost“

V nekakšnih »Sodobnih razmišljanjih« se je »Sodobnost« v svoji letošnji 6. številki zadela tudi ob nas. »Dejanje« očita da so brez pomislekov podpirali versajstvo »Slovenije«, nam pa še posebej, da je pod našimi »nespretnimi rokami« začelo služiti geslo slovenstva »kot krinka za miselnost, ki se predstavlja kot nacionalna omejenost, dejansko pa je — zamaknjenost v preteklost, v wilsonizem, v versajstvo. In seveda zavrača »Sodobnost« tako »zlorabo, ki lahko samo škoduje resničnemu slovenstvu...«

Najmanj kar lahko po pravici zahtevamo

od vsakega resnega pisca je, da si je na čistem glede pojmov, s katerimi dela. Kdor pa govori o »wilsonizmu« in »versajstvu« na eno sapo, ta dokazuje kvečjemu, da si je prisvojil izrazne načine povprečnih celostnih uvodnikov, ne pa da bi mu bilo za stvarno razpravnavanje.

Kajti v resnici sta si ta dva pojma v kar največjem nasprotstvu.

Za »wilsonizem« ima očitno »Sodobnost« Wilsonov mednarodno politični program, razglašen v januarju 1918. leta, ki obsega 14 točk. Poglavitna točka tega programa, ki jo ostale le po nekakšnem dopolnjujejo, je pravica narodov do samoodločbe. Morebiti bi se dalo za realno političnega stališča marsikaj prigovarjati temu programu, posebno da je preveč štel na duha pravičnosti in premalo računal na nacionalnim imperializmom, zastopnikom in zagovornikom surove sile. Ni se zgodilo prvič v zgodovini, da je bila velika misel ob svojem rojstvu brez moči — tudi v vladarstvu misli veljajo zakoni rasti in razvoja. Iz tega pa še ne sledi, da bi bila misel na sebi slaba, niti to ne, da bi bila brez moči. Res, na žalost, velike misli samoodločbe narodov poveljna Evropa ni znala uresničiti, če bi jo bila, bi sedanje vojne najbrž ne bilo. Toda mar se ni ves povojni svet razgibal zaradi njih, mar ni pravica do samoodločbe še zmeraj ideal večine narodov, večine človeštva? Živa je bila ta misel, živa je in bo tudi ostala. To pa je poglavito za njeno zmago. V kakšni obliki se bo to zgodilo, o tem smo ravno mi že dovoljkrat razmišljali in pisali, in do sedanji svetovopolitični razvoj nam samo zmeraj znovega potrjuje, da smo imeli pravič in svobodni zvezi svobodnih narodov, v kateri bo narodni boj zgubil svoj pomen, ker narodnega ograjanja ne bo, v zvezi torej, ki bo edina mogla osvoboditi človeštvo nacionalnega imperializma in mu dati mogočost, da se posveti omiki in socialnim zahtevam svojih ljudstev.

Versajski mir pa je živo nasprotje Wilsonovega načela o samoodločbi narodov. Res je, to načelo si je vzel za podstavo. Držal se ga je pa samo, kolikor mu je šlo v priklad. »Versajstvo« je torej »wilsonizem« samo izmalčilo. Nesmiselno je zategadelj in grobo nepoznanje stvari, metati oboje v en koš. Saj versajškega miru ravno Amerika ni priznala, dežela torej, ki je misel samoodločbe narodov hotela imeti za osnovo meddržavnega življenja, la Wilson sam je bil, dokler je pri versajških pogajanjih sodeloval, v nepretrganem odporu zoper nacionalistični imperializem, ki je to načelo potvarjal in posiljeval. Saj je italijanski zastopnik ravno zaradi Wilsonovega odpora proti italijanski zasedbi Reke celo za nekaj tednov sploh odpotoval iz Pariza! Imamo primer Poljske, ki si je prisvojila v versajškem miru zoper voljo Wilsona in zoper njegova načela dežele, ki ji niso šle in zaradi katerih je bila njena državna stavba tudi precej trhla. »Sodobnost« ve, zakaj ne moremo navesti še drugih primerov, zakaj jih tudi prej nismo mogli. Če kdo, smo bili ravno mi Slovenci po versajškem miru prizadeti. Zato se je »Slovenija« zmeraj obračala zoper njega. Če torej »Sodobnost« tako poprek opravlja z enim in drugim in oboje na eno sapo podtika nam, tedaj ne dokazuje drugega, kakor da ji ni za stvarnost, da trguje s ceneno robo nekega političnega aksiomatizma, ki mu ne gre za vsebino, ampak za propagando.

Pri branju »Sodobnih razmišljanj« postaja precej očitna piščeva manija, spraviti vse dogajanje v kar najpreprostejšo obrazce. Tako mu je moralo postati celo »versajstvo« eno z »wilsonizmom«. Toda volja in želja, spraviti vse na preprosta gesla, še ni dokaz, da so stvari same preproste. Resnica ne plava zmeraj na površini, da se lahko samo sklonimo po njej, in do spoznanja se je treba včasih dokopavati v napornem delu. Ni vsakemu do tega, morebiti mu tudi dano ni. Samo če mu ni dano, še ne sme imeti tistega za nespretnega, ki išče s trudom resnico, za spretnega pa tistega, ki mu je osnova vsega spoznanja podana že vnaprej in ki mu je treba dejstva samo premenjati nanjo, — s precejšnjim nasiljem po navadi, kakor dokazuje pričujoči primer. Tak pač ne bo doumel Nietzschejevih besed:

..... iz globokih sem se zbudil sanjal
Globok je svet —
in globlji kot je mislil dan.

T. M.

Povsod peta kolona

»New York Times« poroča iz Montevidea, glavnega mesta urugvajске republike, da so ugotovile oblasti neverjetno narodno socialistično dejavnost v Južni Ameriki. Preiskava je dognala, da so narodni socialisti v Urugvaju tvorili središče, ki je delalo pod imenom »Strankarska skupina za okrožje Urugvaj narodno socialistične nemške delavske stranke«.

Neznanemu kritiku v »Sodobnost«

Ustvarili ste si nasprotnika po lastni želji in zamislili in ga pogumno obglavili. Podcejujete me. Tako cenega orožja proti vam, kakor mi ga ponujate, ne potrebujem. Pri-liko bo za tehtnejše razgovore. Samo to: Nikdar niste zapisali bolj lahkomišelnosti sede kot kakor tisto o zlorabi slovenstva. Ko se o tem prepričate, ali boste možati dovolj, da jo preklečete?

Rud. Mencin.

Po njegovem mnenju bi bila napačna edino to zveza Jugoslavije z Bolgarijo, narkar bi se obe naslonili na Sovjetsko Rusijo, ker bi to izzvalo nezaupanje vseh evropskih držav, zlasti še sosedov.

Slovenske hegemonije na Balkanu bi tudi ne trpele neslovenske evropske velesile. Če bi se pa na katero naslonili — on misli na Rusijo —, bi imeli proti sebi vse druge. Za zdaj smo pa še preslabi in nas tare preveč drugih skrbi, da bi smeli na tak način izživati nasprotstva svojih sosedov in velesil.

Naš položaj je težak, toda brezupen ni. Štiri balkanske države so že v bloku. Treba je pritegniti tudi Bolgarijo. Če pa se ne bo hotela odpovedati svojim sanstefanskim ciljem, je treba delati tudi brez nje.

Velesile so zazdaj izključujejo druga drugo na Balkanu — dve pa tako nimata aspiracij na Balkanu. Če bi se ostale velesile sporazumele o razdelitvi Balkana, bi bilo to pogubno zanj, toda Pribečević misli, da se ne bodo mogle. Če pa bi se vendar le zgodilo, je zmotno misliti, da bi prišla naša država v tem primeru v okvir »slovenske« sovjetske Unije, pač pa bi naša usoda zavisela od izida sedanjega boja med fašizmom in demokracijo. Če bi bila demokracija poražena, pa od odločitve v prihodnjem boju med tistimi, ki si bodo delili plen. Seveda bi mi ob sporazumu o razdelitvi Balkana ne smeli ostati pasivni.

Takšno gledanje na vprašanja jugovzhodna in na južnovzhodni blok je po Pribečevićem mnenju edino pravilno.

veliko važnejša kot pa narodnostno vprašanje samo. S tem, da so Romuni po končani svetovni vojni zavzeli Besarabijo, so odrinili Rusijo od toka in izliva Donave ter na ta način ustvarili podlago za to, da je bila Sovjetska Rusija izključena tudi iz mednarodne donavske komisije, v kateri je pred svetovno vojno carska Rusija imela pomembno besedo. Na ta način pa Sovjetska Rusija ni bila samo izključena pri gospodarskem sodelovanju, temveč je bil s tem tudi njen politični vpliv izrinjen iz srednje in južnovzhodne Evrope.

Sedaj, ko je Sovjetska Rusija sklenila trgovsko pogodbo z Bolgarijo in Jugoslavijo, je postalo vprašanje ruskega sodelovanja v donavski komisiji spet nujno. Med Jugoslavijo in Rusijo celo ni druge neposredne poti kot Donava, zato je to vprašanje tem bolj važno. Po nekaj poročilih se je Rusija že obrnila na donavsko komisijo z zahtevo, da napravi v svoji sredini prostor tudi za njenega zastopnika. Nekateri v komisiji zastopane države pa menda nasprotujejo tej zahtevi in utemeljujejo svoje odklonilno stališče z izgovorom, da Rusija ne meji naravnost na Donavo, češ da se Crno morje ne more šteti za takšno mejo. Na te ugovore pa so neki moskovski časniki odgovorili, da bo Sovjetska Rusija kmalu dokazala, da njene meje teko ob Donavi.

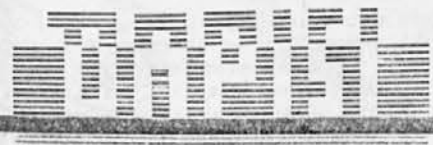
Naši delavci v Francijo

Moški od 21 do 30 let starosti letos ne smejo na sezonsko delo v tujino. Zveza poljedelskih delavcev v Murski Soboti jim bo skušala dobiti delo pri utrjevalnih in podobnih ter splošnih gradbenih delih. — Nad 30 let stari smejo v zamejstvo. Preko 3000 jih bo šlo v Francijo, nad 200 v Bačko, Banat ter na Belje. — Posredovanje in najemanje za Francijo se je že začelo. V Francijo bodo šli sezonski za 6 mesecev, in sicer samo na poljsko delo v skupinah na isti način, kot je v navadi za Nemčijo. Plača je letos precej zboljšana. Delavec bo dobil za akordno delo za okopavanje in redčenje po 585 frs, za branje in nakladanje pa po 700 do 750 frs. Zasluzek bodo delavci lahko nemoteno pošiljali domov. — 11. t. m. se je odpeljal iz Murske Sobotne prvi transport za Belje, v Francijo pa sta se odpeljala že dva transporta. (Večernik, 25. V. 1940.)

Bodoča Evropa

Laški obzornik »Relazioni Internazionali« objavlja italijanske politične cilje takole, kakor beremo v »Slovenec«:

»Iz sedanje evropske vojne mora priti nova Evropa, ki pa ne bo organizirana po narodnostnem načelu, marveč na podstavi imperialnih pojmov, ki so višji od narodnostnih in ki nad posameznimi narodnostnimi interesi združujejo višje človeške koristi. Evropa mora postati mednarodnostna skupnost.«

Pismo iz Haloz

Haloz v maju 1940.

Ustreči hočem vaši želji in napisati nekaj o naših Halozah in našem haloškem ljudstvu. Odpira se nam tu vprašanje, ki ni nič manjše od drugih važnih slovenskih vprašanj in ki bi zato moralo zanimati v enaki meri naše politike, gospodarstvenike, kulturne delavce in vzgojitelje.

Danes so moje misli predvsem pri haloškem proletariatu. Nobene strokovne organizacije nima in nobenega časopisa, ki bi branila njegove koristi. Prav je, da se ga spomnimo.

Haloški proletariati bi ločil v dve skupini: v vinarje in bajtarje. Ta dva sloja sta v veliki večini in o Halozah velja, da so pokrajina malega človeka.

Haložan se preživlja v glavnem od gojenja vinske trte, torej od pripravljanja alkohola, ki ga v tej obliki cenijo povsod na Slovenskem, pa ga tudi napadajo in pred njim svarijo. Človek bi lahko sklepal po številkah, ki jih navajajo o potrošnji vina na Slovenskem in ki gredo v milijone, da mora biti vinogradništvo prav donosno podjetje in da položaj ljudstva v vinorodnih krajih ne more biti slab. Taki sklepi pa bi bili zelo prenašljivi. Tu zavedamo ob zelo perečo točko haloškega vprašanja, ob vprašanje donosnosti vinogradništva.

Znane so cene vina po gostinskih obratih. Izpod 10 din za liter ne dobiš nikjer kaj prida kapljice. Kupna cena vina v Halozah pa se giblje okrog 5 din za liter — kupujejo ga tudi po 2 din. — cena sortiranega vina pa ne preseže nikdar 6 din za liter. Odkod ta razlika med kupno ceno pri proizvajalcu in ceno v podrobnih prodajih? Večina trgovcev kupuje pri nas vino preko prekupčevalcev, ki hočejo imeti pri vsakem litru svoj dobiček, za trgovca in gostilničarja velja isto. Slednji seveda zvalijo občinske in banovinske, oziroma državne davke na konsumenta. Vse to je treba upoštevati, če hočemo razumeti življenjski položaj ljudstva, ki se večinoma preživlja od pridelovanja vina.

Viničarju še ni med haloškimi proletariatom najslabše postlano. To so sicer družine z dokaj številnimi otroki, vendar imajo od gospodarja zastoj stanovanje in v neki meri reden dasi boren zaslužek, saj se giblje od 5 do 8 din od delovnega dne. Če še upoštevamo, da ima viničar navadno na razpolago nekaj visočih njiv pod vinogradi, na katerih prideluje najpotrebnejše: krompir in koruzo, je to za haloške razmere že precej. Vsak viničar si skoraj redi kravo, včasih jo dobi od gospodarja med letom v rejo in ima vsaj potrebno mleko, česar mnogi od bajtarjev skozi vse leto ne zmorejo. Skoraj vedno dobi od gospodarja tudi kurivo za zimo in je tako vsaj za najmanjše preskrbljen. Zdej je prišla še viničarska uredba, ki naj bi položaj viničarja izboljšala, a je gospodarji v večini primerov ne izvajajo, tisti, ki bi pa bili v to prisiljeni, viničarja raje odslovijo in obdelujejo vinograde raje z delavci.

Slabši je položaj bajtarjev. Edina lastnina, ki jo navadno imajo, je majhna kočica z dvema prostoroma: kuhinjo in izbo, kjer jedo, spijo in prebijejo pozimi ves božji dan. Preživljajo se naši ljudje samo z delom. Povečini delajo po vinogradih, nekateri hodijo tudi na poljsko delo v dolino na Ptujsko polje. Delovni pogoji so zelo trdi: vsak dan od sedmih zjutraj in do sedmih zvečer z enournim odmorom okrog poldneva delajo vinogradniška dela v vinogradih. Delo je seveda z letnimi časi zelo raznoliko: zdaj kopanje in prekanjanje težke ilovice, zdaj rezanje trte, škropljenje z galico, žvepljanje, vezanje in vse drugo do trgatve v jeseni.

Cim več zaslužiti in opriti čim bolj poceni skozi! Navadno zasluži delavec, če vzamem srednji zaslužek, 7 din na dan, t. j. za 11 ur dela. Jed prinese seveda na delo s seboj — kos kruha in nekaj čebule ali česna. Pijačo — jabolčnik ali slabše vino — da gospodar.

Naše družine so številne. Okrog deset udov navadno štejejo. Za delo štejejo od vsake družine navadno štirje ali pet ljudi. Ostalo so otroci, ki morajo v šolo, če niso še mlajši. Eden od družine mora navadno na zastojno delo, s katerim odslužuje na polju najete njive ali celo bajto. Tako delajo in služijo največ štirje člani družine. Naredimo sedaj kratak, a zanimiv in potreben račun. Če delajo štirje od hiše in zaslužijo (v najboljšem primeru) 7 din vsak od delovnega dne, znaša skupen zaslužek celih 28 din na dan, tedensko 168 din in mesečno okroglo 500 din. In s tem denarjem je treba plačati obleko, obuvalo, hrano in vse, kar se potrebuje taka velika družina. Pri osemčlenski družini bi prišlo po tem računu na vsakega člana na mesec okroglo 74 din in na dan 2,50 din.

Ziveti ob takšnem zaslužku se pravi čudeže delati, kajne?

Temu zaslužku in bornim pridelkom na najetih njivah primerno je tudi življenje našega človeka. Prav na kratko, a brdko resnično: soli ne uporablja, o zabeli sploh ne govori, glavna hrana je krompir in koruzni močnik. Svetijo si, kakor nekaj, s trskami. Zdravstveno stanje je, kakor pravijo ljudje, ki se s tem vprašanjem bavijo, pri nas baje najslabše v vsej Sloveniji. To vem, da je mnogo jetike in da naši ljudje umirajo navadno v najboljših letih.

K vsemu temu prihaja še brezposelnost

Ing. econ. Lojze Pipp:

Racionalizirajmo tudi našo javno upravo in javno gospodarstvo

Čeprav so prizadevanja po racionalizaciji, to je logični in premišljeni organizaciji dela ter ureditvi in vodstvu obratov ter uprave za olajšanje in poplmenitev umske in telesne delavnosti človeka ter povečanje donosnosti stara že nekaj desetletij, nahajamo v večjem delu naše uprave in javnega gospodarstva še vedno razmere, ki nikakor ne kažejo na to, da živimo v sredini stoletja, v katerem je racionalizacija postala nekakšen simbol napredka. Imobiliziranje znatnega dela našega narodnega gospodarstva in nezadovoljiv razvoj velikega dela preračunov naših samouprav, kljub temu pa neprestano padanje realnega zaslužka velike večine naših javnih uslužbencev na eni strani ter padanje veselja do dela na drugi strani, so logični in edino mogoči nasledek razmer, v katerih živimo.

Kolikor je del našega zasebnega gospodarstva prislutil prizadevanju nove dobe in dosegel pri tem prav zadovoljive uspehe, je pa v naši upravi in v našem javnem gospodarstvu, po večjem delu, ostalo vse pri starem. To kljub temu, da sta vprava in javna uprava in tudi javno gospodarstvo dvakrat poklicana k reševanju tega vprašanja. Prvič kot nosilca oblasti, ki morata skrbeti za obče dobro svojega prebivalstva, drugič pa zato, ker mora tudi javna uprava danes skrbeti za čim bolj koristno uporabo produkcijskih in drugih sredstev, s katerimi razpolaga v okviru vsakoletnih preračunov.

V izvrševanju poslov za dvig življenjske ravni svojega prebivalstva mora oblast gledati na znosno razmerje med koristimi posameznikov in skupnosti. Na drugi strani pa mora oblast s finančnimi in moralnimi sredstvi podpirati prizadevanja gospodarstva po racionalizaciji in to v obliki svetovalnic za poklice, poklicne izobrazbe, delitve dela, specializacije, primerne mehanizacije, normalizacije in standardizacije. Od pobud in premišljenega dela na omenjenih področjih zavisi količina in kakovostna konkurenčna sposobnost vsega rokodelstva in industrije. Z nepretirano in pametno propagando ter podporami more oblast na področju mehanizacije obratov zelo ugodno vplivati na potrebne izpopolnitve in na izboljšanje obstoječih naprav v obrti, industriji in v kmetijstvu. Pri vsem tem je pa treba omejiti pretiravanja, ki vodijo do prekomernih investicij produkcijskih sredstev in k nadprodukciji blaga, na drugi strani pa h kronični prenasičenosti delovnega trga. Z normalizacijo in standardizacijo pa moremo doseči poenostavljenje in izboljšanje v obratih in priti do potrebnega reda v proizvodnji. Primerna gospodarska osreditev podjetij in sodobno trgovinsko poslovanje so nadaljnja sredstva za racionalizacijo, ki pa mora biti zakoreninjena v osnovah našega gospodarskega in kulturnega življenja.

Na področju javne, zlasti gospodarske uprave in javnega gospodarstva bi bilo predvsem gledati na to, da vpeljemo v pisarne in obrate preizkušene sodobne delavne metode, ki pridobivajo na vrednosti in pomenu na vseh področjih sodobne človeške dejavnosti. Danes se javna uprava nikakor ne sme omejiti le na »vladanje«, temveč mora upravljati v novodobnem pomenu besede. Slediti mora razvoju gospodarstva, ki vedno bolj prepleta medsebojna razmerja prebivalcev. Zato današnja uprava ne sme izgubiti smisla za celoto in za stvarnosti življenja ter pasivno gledati na potrebe in prizadevanja vsega gospodarstva. Prav zaradi tega ne sme odklanjati napredka, podpirati pomanjkanje pobude in neodločnosti, vztrajati na preživelih oblikah in predpisih ter zavlačevati poslovanje z nesodobno organizacijo dela. Nosilec sodobne javne uprave se morajo zavedati, da predstavljajo sestavni del stroja, ki giblje vse naše gospodarsko in kulturno življenje.

Pri tem moramo zlasti opozoriti na vedno bolj obsežno dejavnost javne uprave na številnih področjih praktičnega gospodarstva. Nove smeri javnega življenja kažejo na potrebo vedno bolj obsežne dejavnosti javne uprave na vseh važnejših področjih praktičnega gospodarstva. Zato že s teh vidikov ne smemo prezreti vrednosti in ugodnih nasledkov, katere bi mogli pridobiti s smotrnim delom na področju racionalizacije, ki bi pa seveda ne smela obsegati le gospodarske in tehnične strani oblastne dejavnosti. Ne povemo ničesar novega, če dvignemo glas proti istovetenju racionalizacije z mehanizacijo, tekočim trakom ali motorizacijo. Prava racionalizacija ne sme obličati v tehniki, temveč mora predvsem upoštevati potrebe in zahteve našega celotnega gospodarskega in socialnega življenja.

Prav tako bi se racionalizacija javne uprave in javnega gospodarstva ne smela omejevati le na zunanje ali le na notranje poslovanje, temveč bi morala obsegati smotrna prizadevanja in dela na obeh področjih javno upravne in javno gospodarske dejavnosti. Podroben študij tega vprašanja in primerni ukrepi bi v znatni meri odstranili marsikatero nedostatke v naši upravi in v našem javnem gospodarstvu, ki neugodno vplivajo na kulturni in gospodarski razvoj našega naroda.

Kdor razmere pozna, ne more trditi, da se efekta dela naše javne uprave in javnega gospodarstva ne bi moglo povečati!

Janez Kocmur:

BREZ NASLOVA

(Nadaljevanje)

Zategadelj vesten učitelj svojega posla ne sme vršiti mehanično, temveč ga mora prilagajevati posebnostim poedinca. To more do neke mere tudi pri veliki številu učencev. Začetek zahteva mnogo truda in iznajdljivosti, dokler tipa in preizkuša; ko je spoznal vse, gre delo laže od rok. Potem ni več toliko opravka s številnimi poedinci, temveč z večjimi skupinami približno enake dejelnosti. Pomk postane enakomernejši in bolj zgoščen. V splošno korist se lahko izrabijo tudi izjeme, ki se ne dajo uvrstiti v nobeno skupino, kakor na primer jecavci, v razvoju zaostali in podobni. Teh se dotaknem pozneje posebej.

.....
pozimi, ko ni nikjer pravega dela in zaslužka.

To bi bil v hitrih in glavnih obrisih položaj haloškega proletarca. Saj je resnično in kar neverjetno težek, kajne? A verjmite mi, da je tako! Za te ljudi mimamo nobene uredbe o minimalnih mezdah, o socialnem in zdravstvenem zavarovanju in podobnih pridobitvah industrijskega in ostalega delavstva v Sloveniji. Vsega tega bi bil naš človek krvavo potreben, a bog ve, kdaj pride čas, ko se bo začelo reševati to poglavje slovenskega vprašanja. Haložan.

GOSPODARSTVO

Narodna banka in naše gospodarstvo

Zagrebska »Nova riječ« zahteva v nekem sestavku o devizni politiki posebno samostojno podružnico Narodne banke za Hrvaško. Ta podružnica naj bi imela pravico, da samostojno razpolaga z gotovino, ki prihaja iz zamejstva, in brezpogojno samostojnost za nadziranje izvoza za Hrvaško. V oporo svoje zahteve navaja primer, kako je bil izvoz orehovitih debel prepovedan v klirinške države, ker je na ta način hotela dobiti država devize. Vsa proizvodnja teh debel pa je bila pripravljena za klirinške države. Zaradi nemogočnosti izvoza in ker se države s svobodno valuto niso pulile za ta debela, je propadalo blago, padala je proizvodnja, padale so tudi cene. In ko je bila cena dovolj nizka, so pokupili les špekulanti, ki imajo za take stvari zmeraj, recimo, dober nos. Ko so pa špekulanti debela pokupili, je bil zdajci izvoz dovoljen. Tako so trpeli proizvajalci, trpelo je posebno delavstvo, prikrašana je bila država, samo špekulantom je bilo pomagano.

»Trgovski list« navaja ta sestavek in pripominja:

Enako ko Hrvati, moremo tudi mi zahtevati, da dobi Slovenija posebno samostojno podružnico Narodne banke v Ljubljani. Poleg tega pa moramo zahtevati še to, da bo tudi v Ljubljani urejal uvoz samostojen uvozni odbor. Mnogokrat smo že opozorili na velikansko škodo, ki jo imajo naši gospodarski ljudje, ker ne dobijo uvoznih dovoljenj iz Beograda. V spominu je še drastičen primer, ko je trgovec s kolesi na svojo prošnjo za dovoljenje 200 tisoč frankov dobil dovoljenje le za 2000 frankov. Ali naj od prodaje dveh revnih koles živi vse leto? Pri tem je značilno to, da so istočasno dobili v Beogradu mnogo manjši trgovci za lahkoto vsako zahtevano uvozno dovoljenje in da so se morali ljubljanski trgovci posluževati teh ljudi, če so hoteli priti do blaga. Podobne pritožbe so tudi na dnevnem redu iz ust trgovcev z avtomobili. Na ta način se dela našim ljudem silna škoda, ki se nikakor ne more opravičiti.

Zato je popolnoma utemeljena zahteva, da dobi iste pravice glede devizne politike kakor Zagreb tudi Ljubljana. Prav tako pa tudi zahteva, da ne bo imela ljubljanska podružnica Narodne banke manjše samostojnosti ko zagrebska podružnica. Ne iz kakšnih političnih razlogov mora Slovenija to zahtevati, temveč iz stvarnih gospodarskih, ker je edino na ta način zagotovljena Sloveniji gospodarska enakopravnost, naši gospodarski ljudje pa obvarovani pred škodo.

K tem pripombam »Trgovskega lista« bi še mi nekaj pripomnili.

Brez dvoma bodo Hrvati prav v kratkem dosegli, kar zahtevajo, pri čemer je treba poudariti, da se je Narodna banka tudi že doslej, še celo pred sporazumom, veliko bolj ozirala na zahteve hrvaškega gospodarstva kakor na slovensko. Kljub temu, da smo bili Slovenci zmeraj na kakšen način pri vladi, si nismo znali pridobiti nobene veljave, saj so se naši vodilci rajši pehali za kakšne malotne osebe ali strankarske zadeve. In skušnaja uči, posebno kar se tiče »napredka« našega samoupravnega vprašanja, da bo tudi pri gospodarski politiki Narodne banke ostalo vse pri starem.

Naše prijateljo prosimo, da zahtevajo po vseh kavarnah

SLOVENIJO

Nobena slovenska kavarna ne bi smela biti brez našega lista!

dega. Površno se sliši to vsakdanje, zajeto v globino in širino pa dokazuje ne le velikansko težavnost, ampak tudi odgovornost učiteljskega poklica. Zatajevati v sebi vse, kar bi moglo neugodno vplivati na mladino in to dan za dnem, zahteva največjega napora umskih in telesnih sil; razboritejši otroci uganajo namreč hitro, kakšen je učitelj.

Möderndorferjevo knjigo bi moral poznati sleherni šolnik in vzgojitelj. Pisana je s tolikim razumevanjem stvari, še bolj pa z ljubeznijo do mladine, da se ne more v tem pogledu kosati z njo nobena druga slovenska knjiga. Izšla je sicer kot »Priročnik k slovenski začetnici«, ki še išče založnika; toda vsebuje tudi sicer toliko mogočega in daje toliko pobud, da ne bi smela manjkati vsaj v nobeni strokovni knjižnici. Glede celotnega (globalnega) pouka in načinov, ki ga predlaga pisatelj zanj, so nazori lahki različni, na sploh pa je uporabljenega mnogo tudi pri sedanjem, zastarelem načinu pouka. V knjigi je res marsikaj nepotrebnega, kar pa njene vrednosti ne zmanjšuje. Doslej sta jo kupila na vsakih sto učiteljev nekaj več kakor dva, šolska knjižnica pa komaj vsaka šesta...

Razinger je tipal preprosto, vendar za tisti čas novodobno. Večkrat je začel sredi največjega dolgočasia z vprašanji, ki niso imela nobene zveze s poukom. Zdelo se mi je, da dela to za kratek čas. V resnici nas je razgibal, da smo bili vsaj tisto uro živahnejši in paljivejši.

(Dalje prihodnjic.)

NAŠE REVIEJE

„SLOVENSKI JEZIK“

Prva dva zvezka tretjega letnika glasila Slavističnega društva predstavljata spet kar cel zbornik razprav s področja slovenske literarne in kulturne zgodovine ter jezikoslovja. Obsegata 192 strani in tvorita bogato knjigo, ki bo v veselje ne samo slavistu, marveč vsakomur, ki ga zanima življenje slovenske besede.

Slavistično društvo je posvetilo to knjigo prof. Kidriču ob njegovi šestdesetletnici in tako izkazalo spoštovanje njegovemu znanstvenemu delu, ki ga danes z njim vred opravlja že cela vrsta njegovih učencev, zastopanih tudi v tem zvezku. Kidričevo podo dobo je pokazal v posebnem sestavku A. Ocvirk in orisal njegovo petintridesetletno delo za slovensko slovstveno zgodovino in kulturo. Njegovo delo predstavlja na dokumentih zidano sintezo, za katero je bilo treba upoštevati vse komponente, ki oblikujejo slovstvene pojave. Na novih dejstvih, ki jih je odkril, in z novo metodo je orisal dobo do 19. stoletja — pismenstvo, reformacijo, protireformacijo, prerod, Prešerna. Kidrič je pri nas utemeljil kritično metodo v starejši slovstveni zgodovini. Sadržaj njegovega bogatega dela so številni, saj ugotavlja Mirko Rupel 344 objav, ki obsegajo 18 strok. M. Murko govori v zanimivi razpravi o Indiji slovenskih narodnih pesmi, v katerih so sledovi starejših tujih del, markisaj v njih pa sloni na svetopisemski apokrifni literaturi, ki je bila prevedena v cerkveno slovanščino, bolgarščino, ruščino, srbohrvaščino. Vir za predstavo o Indiji pa je zlasti Epistola presbitera Janeza in roman Aleksandra Velikega, preveden v Bolgariji. Vendar je slovenski ljudski pesnik bajne predstave o Indiji ponašil. Prof. dr. Rajko Nahtigal objavlja prvi del razprave o Sreznjevskemu objavi Mlade Brede in ziljskega »reja« v zborniku petrograjske akademije (1852—6), za katerega je dobil slovenske pesmi od Zaklja-Rodoljub-Ledinskega, ko je popotoval 1841 po naših krajih. Sreznjevski je znan kot lingvist, ki je pisal o naših narečjih in jih znanstveno razvrstil. (Glej Ramovš, Dialektiki, XXV. sl.) Prof. Ramovš je napisal razpravo k naglaševanju slovenskih pridevnikov in podal v njej kratko oblikovno in akcentno razvojno sliko pridevnikov. Nekoč je pridevniška sklanjatve imela isto naglašanje kot pslov. določna sklanjatve z izjemo dveh sklonov (nom., acc. sg.), pozneje pa so se skloni križali med določno in nedoločno obliko in prvotna enostavnost ni bila več tako jasna. Naglas pa se je še bolj poenostavil. Določna oblika je dialektično splošno dobila protetični ta- (ta-stari), kar ni bilo posnemanje nemškega spolnika. Purizem, ki tega ni vedel, je to obliko izločil. V živi govorici so se posamezni akcentni tipi po premikih akcentov in analogijah združili, pri čemer je zlasti posredovala oblika nom. sg. fem. Danes je slika zelo enostavna; nedoločna oblika ima rastoči poudarek, določna padajoči. Po akcentni obliki nom. sg. fem. se ravna vsi kosi skloni in tudi določna oblika nom. sg. masc. Knjižni jezik se ravna po tej normi. — Krajši prispevek Ivana Grafenauerja obravnava pripovedko o medvedu in divjem možu v različnih zapisih, ki je stara in čista vseevropske pripovedke. — Imena za denar na Slovenskem je obdelal Stanko Bunc. Navaja in razlaga tuja in domača imena ter jih deli po barvi, številkah, podobah, kraju, kovini itd. Zanimivo razpravo je napisal na podlagi slovarjev, pregledal je leposlovna dela večjih avtorjev, poizvedoval pa je tudi med ljudstvom. — Proforska teza t Vide Vrtočeve o Megiserjevem slovarju je objavljena kot dokaz, da je Megiser uporabljal Dalmatinov Register in Bohoričeve gramatiko. Na razpravo je opozoril že Breznik v razpravi Slovenski slovarji (1926). — Pohlino delo Bibliotheca Carniolicae je kritično pregledala Ruša Mahkota in pokazala, da se v tej bibliografiji slovenske produkcije do konca 18. stoletja zrcali sicer preprosta misel, da pa Pohlina ravna zelo nekritično in ne pozna važnih del, da rad kombinira čisto svojevolsjno itd. To njegov seznam slovenskih pisateljev in njih del občrni kazi. — A. Gspan primerja Linhartovo Zupanovo Misko z Richterjevo predlogo in dokazuje, da je Zupanova Miska prevod, vkljub lokaliziranju na Gorenjsko in vkljub nekaterim spremembam. Snov in vsebina sta ostali isti, pri Maticku pa je izvorna tvornost tudi tu vidna. — V razpravi Primčeva predavanja na graškem liceju dokazuje Breda Milčinski-Slodnjak, da Primčevo delo ni bilo samostojno znanstveno delo, da pa ima preroden pomen. Njegova predavanja niso izvorna, pač pa dobra kompilacija zanesljivih virov. Če bi mu bila njegova umska bolezen priznana, bi vseeno ne bil dal ne vredne slovnice ne slovarja, koristil pa bi bil kot učitelj slovenske in pomagal prerodu. — Václav Burian govori o Matiju Čopu kot byronistu, ki je svoje zanimanje in znanje o tem romantičnem pesniku in junaku posredoval tudi drugim, kar je videti zlasti iz korespondence z Italijanom Saviem. Imel je v evidenci vse, kar je bilo mogoče dognati o Byronovi poeziji in njenem odmevu po svetu — in je bil v tem svetovni, zahodnoevropski strokovnjak. Prešernov prevod Parizine je gotovo nastal pod njegovim vplivom. — Dr. N. Preobraženski pokaže na dva odmeva Noderiovega slovenskega junaka Slogarja pri Puškini in Lermontovu. Tine Debeljak razpravlja o Puškinovi pravljici o ribiču in ribici, ki ni ne ruska in ne srbska, marveč jo je dobil od Grimma s posredovanjem francoskega prevoda — čeprav so jo imeli za pristno rusko pravljico in je

Puškin s trditvijo, da je ruska, zagrešil misifikacijo Mériméjevega kova. — Docela novo mnenje o Koršu, prevajalcu Prešerna v ruščino, podaja A. V. Isačenko. Očita mu, da ni čutil, kako je njegova izdaja v tedanjem pesniškem okolju nesodobna, ker tedanja ruska lirika ni imela čuta za pokrajinsko in prirodno preprostost in intimno pesnikovo usodo, kot je Prešernova. Korš je bil teoretik verza, ne pa pesnik, zato slabo prevaja in nima čuta za pravo besedo. — Novost v poglavju slovenske estetske analize je razprava Ritem pri Pešernu, ki jo je napisal Tine Orel. Njen predmet je deskriptivna in stilistična stran Prešernovih rit-

mov, ritem kot izrazno sredstvo, razmerja med vsebino in ritmom. Orel se metodično naslanja na Mukaroveškega, Sarana in Bünteja. Razprava spada med najzanimivejše v tej knjigi. — O »Slovenki« pod uredništvom Marice Nadlišek Bartolove, ki je letos umrla, piše Marja Boršnik Škerlak. — V Zapisnikih pričbujejo razne drobne pripombe A. Breznik, dr. P. Strušek, L. Legiša, H. Turk, V. Novak, R. Mole.

Ta površni pregled sam dovolj pove o vsebinskem bogastvu prvih dveh letošnjih zvezkov. Slovenski jezik se naroča pri Slavističnem društvu v Ljubljani.

J. Udovič.

KULTURNI PREGLED

Poročilo iz ljubljanske drame

Predstava Gogoljevega Revizorja v naši drami je služila hkrati v proslavo 40 letnice odrskega dela člana naše drame g. Daneša. Klasična komedija je v režiji dr. Bratka Krefta poleg svoje literarne dovršenosti in etične teže nudila eno najskladnejših predstav letošnje dramske sezone. Skrbna režiserjeva roka ni delala nobenega nasilja pisateljevi misli, marveč ji je zvesto sledila in s pravim ustvarjalnim užitek in iznajdljivostjo postavila na oder naše drame notranje zaključeno podobo ruske provincialne uradniške družbe pred stoletjem v vsej njeni človeški goloti z dosledno komediografsko brezozinnostjo. Režiser je posvetil prav tako veliko pozornost in vneto drobnim vlogam igralcev, ki ne posegajo s tako silo v tok dejanja, kot nosilec komedijske teže in s tem ustvaril na odru enotno, ubrano igro skladnih, prepričevalnih postav in situacij. Mislim, da se ne motim, če štejemo Revizorja za letošnjo najbolj enotno in dognano predstavo naše drame po homogenosti igralcev v osnovnem gledanju, notranjem ustrojenju in zunanji igralski ubranosti. (Sledita ji Striček Vanja in precej Kacijanar).

Po odhodu g. Cesarja, ki je z vlogo glavarja Antona Antonoviča podal eno svojih najuspešnejših dinamičnih odrskih likov, je vsa predstava zelo, zelo trpela na skladni odrski podobi. Nadomestoval ga je g. Mar-

kovič, člen zagrebškega gledališča. Njegova igra je zajemala iz povsem druge odrske usmerjenosti, in kakor je bila sama po sebi sproščena, celo nevezana na tekst, skrajno preprosta in življenjska ter v čudovitem soglasju z jezikom, ki ga je gost iz dnevnice gorovice odbrl na sceni, pri tem pa je neusmiljeno razbila enotno odrsko podobo umetnine na dva bistveno različna svetova. Na eni strani gost, na drugi naši ljudje, do kraja zvesti tekstu, malec togi in linearni včasih, vendar pa do skrajnosti prevzeti od režiserjeve misli, ki je delu dala razgibano, živo, ubrano odrsko podobo. Razumljivo je, da med enim in drugim ni bilo prehodne poti. Upamo, da nam bo uprava naše drame nudila v prihodnji sezoni še Revizorja z g. Cesarjem.

Kot kronisti beležimo še šolsko predstavo klasične gimnazije, Cankarjevo dramo **Jakoba Rudo**. — Ker predstave te vrste ne spadajo med resno, dosledno umetniško odrsko delo, ampak bolj med šolske predstave kot n. pr. akademije, saj jih ne rodi in ne pogaja umetniško hotenje, je strokovno ocenjevanje povsem odvečno. Lepo in primerno pa je, da so si višješolci klasične gimnazije izbrali vprav Cankarja za invenzijsko delo in se ga lotili z velikim prizadevanjem in prepričevalnostjo. dr. K. V.

Plesna produkcija šole M. Vidmarjeve

v operi 10. t. m. nam je nudila lep, intimen večer. Vztrajno tiho delo edine slovenske umetniške plesne šole pod vodstvom plesne pedagoginje Mete Vidmarjeve je zelo za- služeno toplo priznanje. Nastopilo je pet učenk, ki so nosile tezo programa, in najmlajše. Solidno in plesu zvesto klavirsko spremljavo je priredil mladi konservatorist J. Osana, ki je tudi spremljal vse plesne točke. Nedvomno je tu že skrajni čas, da se serioznemu, poštenemu delu prve slovenske umetniške plesne šole da primeren položaj in mogočnost neoviranega dela v okviru, ki omogoča razvoj vsestranske slovenske odrske kulture. K. B.

G. profesorju F. Vodniku

Po »Ugovorih in popravkih« v »Slovencu« od 11. t. m. sem v zadregi, ker ne vem, kako naj bi polemika ostala za kulturne razmere še na kolikor toliko dostojni višini.

Predvsem g. Vodnik ni ovrgel niti enega izmed mojih argumentov, ki sem jih navajala njemu v odgovor v zadnji številki »Slovenca«. Izgovor, da je šele »post festum« izvedel, kdo je kritiko napisal in s tem za neutemeljenost svojega izpada, ne drži. Gospod Vodnik je to vedel po osebnem razgovoru med nama že 31. maja, medtem ko je njegov izpad v »Slovencu« izšel šele 5. junija. Če je oddal pred tem v tiskarno, bi moral zadevo dodatno popraviti.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Deset let po popisnem dogodku sem našel na neki ladji v Tihem oceanu ob čilski obali Slovena, v katerem sem spoznal moža, ki je bil kot vojak soudeležen pri nameravanem napadu na radgonske talce. Pri sladki limonadi, deset tisoče kilometrov daleč od domovine, na odprtem morju Velikega oceana sva obudila spomine na radgonske boje in vse, kar je bilo z njimi v zvezi in kar je bilo takrat že celih 10 let za nami. Ugotovila sva žalostno dejstvo, da je tudi nama kakor večini najinih takratnih sobojevnikov naša domovina za naše, v času njenega rojstva izkazane ji usluže stisnila popolno — včasih so rekli tudi beraško — palico v roke ter naju prisilila, da sva morala s trehuhom za kruhom, ker ga doma nista našla. Obhajala sva tam na širokem morju desetletnico grenkosti in razočaranja. V tistem letu, ko so doma z vsem pompom praznovali prvo desetletnico osvobodjenja in to največ tisti državljani, ki jim je domovina potem, ko je bila že osvobodjena in pomirjena, omogočila lepe, urejene eksistence, ki pa niso bili z nama v Radgoni itd., da bi bili, kakor sva midva, sovražnik prostovoljno držali glave za tarčo, sva plavala kot dva izgubljeni sinova-brezdomovca po razburkanih valovih širnega oceana za srečo,

Prav tako kot v svojem predzadnjem sestavku, tudi v »Ugovorih in popravkih« gospod kritik v zadnjem odstavku celo zadevo prenese po svojstveni logiki na terišče, ki nima s kvalitativnim »estetsko kritičnim« vidikom nobenega opravka. — Zato je ta stvar zame zaključena. Priznavam pa gospodu Vodniku nezmanjšan ugled in uspeh pred njegovimi brati.

Dr. Kristina Breuk-Vrhovecva.

Tekmovanje pevcev in pevk v ljubljanski operi

Vodstvo opernega gledališča sporoča, da je namenjeno to tekmovanje predvsem pevcem z dežele, ki drugače nimajo priložnosti, da bi se uveljavili. Za tekmo zastopujeta dve pesmi, lahko tudi narodni. Tekmovalci naj se javijo dne 25. junija, na dan tekmovanja, ob 11. ali ob 17. uri v Operi na prizkušnjo. Razsodišče bo sestavljeno iz strokovnjakov. Pevcu ali pevkki z najlepšim glasom bo vodstvo Opere omogočilo nadaljnji študij v Ljubljani.

Tekmovanje se vrši 23. junija ob 20. uri in bo javna prireditev.

Razstava Kosovih slik v Jakopičevem paviljonu

Naše bralce opozarjamo na razstavo slik G. A. Kosa v Jakopičevem paviljonu, ki so namenjene za okras reprezentančnih prostorov banovinske palače. V srednji dvorani

ki so jo pri nas doma našli v prvi vrsti tisti, ki so se za domovino najmanj žrtvovali.

Naredniku Gospodariču je dimnik kot skrivališče rešil življenje. — Tragična Gospodaričeva smrt zaradi družinskih nesreč.

Stotniški narednik Gospodarič je v noči od 3. na 4. februar l. 1919. zaradi obiska svoje žene, ki je prišla iz Maribora, prenočeval namesto v vojašnici v radgonski gostilni »Bräuhaus« (pivovarni), ki je ležala v Dolgi ulici blizu hotela »Oesterreich« in Mestne hranilnice.

Ko ga v zgodnji jutranji uri prebudi bitka, opazi pred gostilno na ulici cel vod sovražnih legionarjev, ki so se pripravljali, da vderejo v gostilno, ker so po svojih vojniških zvedeli, da prenočuje v njej neki slovenski častnik ali narednik.

Gospodarič je seveda na prvi pogled presodil nevarnost, v kateri se je nahajal. Casa za prenočevanje ni bilo. Svojo ženo, ki je vsa prestrašena čakala, kaj da bo, je v nekaj besedah poučil, da naj reče, če jo spoznajo, da je njen mož v vojašnici, in med tem že zbeži kakor zajec, če zasliši pse, s hlačami in bluzo v rokah na podstrešje, da bi se tam skrila. Zena je bila še toliko prisrebna, da je v posteljo med zimnice skrila še sabljo, preden so napadale priropotali do njenih vrat, kjer jih je, ko so videli, da je sama, kmalu odpravila.

Gospodarič je med tem pribežal na podstrešje, kjer je mrlično iskal prostor, kamor bi se lahko skrila. V svojo največjo grozo ni našel skrivališča, ki bi mu bil zaupal svojo glavo. V zadnjem trenutku, ko je že slišal glas svoje žene, kako se pogovarja z na-

kažeta dve veliki oljnati kompoziciji zgodovinski prizor ob ustoličevanju koroškega vojvode na Gosposvetskem polju in bitko »za staro pravdo« leta 1573. na Krškem polju. Manjši sliki predstavljata prihod Slovencev v današnjo domovino in podpis majske deklaracije. Dekorativnega značaja so tri supraporte, ki so mišljene le kot ločila med slikami. V obeh stranskih sobah pa je nakopičeno študijsko gradivo, pomožne risbe, kartoni in barvne skice za to veliko delo.

Površnost

Ze lansko leto smo morali nekoč znamenovati površnost, s katero poroča »Planinski vestnik« tudi o važnih stvareh. Takrat je na primer prestavil Kitajski Turkestan iz srednje Azije nekam na skrajni vzhod menda tja zad za Kamčatko ali Priamurje. Hkratu pa je tudi pokazal, da mu je domače planinsko zemljepisje prav tako tuje, ko je ugotovil, da so imeli neki planinski ponesrečenci s Presedljava najbližje na Koroščico (kar je enemu prineslo smrt), ne pa v dolino (ki bi mu bila gotovo rešila življenje).

V letošnji peti številki poroča »Planinski vestnik« o švedskem zborniku »Svenska Turistföreningens Arsskrift 1940«. Ta naslov prevaja poročevalec »Letopis Švedske tujsko-prometne zveze«. V resnici pa pomeni beseda »Turistföreningen« turistično ali popotno društvo. Njegov namen in naloga sta torej natančno ista kakor različnih alpskih ali planinskih društev pri nas. Švedski pač Alp nimajo — torej izrazito kulturna in vzgajajoča, ne pa morebiti gospodarsko-pri- dobitna. Razloček med njim in kakšnim švedskim tujsko-prometnim ali hotelskim društvom je potemtakem najmanj isto kakor pri nas na primer med Slovenskim planin- skim društvom in Gostilničarsko zvezo. Raz- loček torej, ki bi se ga moral zavedati vsaj obzornik, ki hoče v planinstvu voditi.

Nihče ne more zameriti piscu, če švedski ne zna. A zameri mu lahko vsak po pravici, če poroča o stvareh, ki jih ne zna in ne pozna. Tako bi torej rekli, kadar pride »Planinskemu vestniku« spet na misel, da »poroča« o kakšni knjigi, naj se vsaj pre- priča ali da poučiti, kaj pravi naslov.

Posebno fletkano se bere v tem poročilu takšne stavke:

»Vse je v publikaciji solidno, kakor na- rod, iz katerega izhaja.«

Ta ugotovitev bi se pa dala še imenitno spolniti. In ker poročevalec ni utegnil, sšorimo to mi. Na primer takole:

»Ta solidna vsebina pa dobiva adekvaten izraz v blestečem stilu, ki priča tako o iz- vrstnem poznanju materije, kakor o sijaj- nem obvladanju švedščine.«

T. M.

NAŠI ZA MEJO

Razširjenje tržaškega pristanišča

V italijanskem državnem preračunu je predvidena vsota 60 milijonov lir za zgra- ditev odnosno razširitev pristanišč v Trstu in Palermo. — (Istra, 6. VI. 1940.)

Slovenska materinska praznovanja na Koroškem

Slovenska materinska praznovanja osta- nejo prepovedana. Prepoved je deželni glav- var zastopnik Slovenske prosvetne zveze objasniti tako, da je bil letošnji materinski dan v Nemčiji 19. majnika in da je mate- rinska praznovanja izvedla organizacija N.S. Frauenschaft. (Koroški Slovenec, 5. ju- nija 1940.)

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

padaleci, se spomni na dimnik. Brez nadalj- njega odpre vrata vanj ter zleze v dimnik, kjer se z rokami in nogami poprime želez- nih stopnic, ki omogočajo dimnikarjem gi- banje in čiščenje industrijskih dimnikov. Največ strahu je prestal takrat, ko je so- vražni oddelek, ki je vdrl na podstrešje, okrog dimnika premetaval staro ropotijo. K sreči se nihče ni spomnil, da bi pogle- dal v notranjost dimnika. Ker narednika na podstrešju niso našli, so odšli, kar je Gospodariča sicer rešilo, ni se pa upal iz dimnika ven, ker je zunaj po cesti vsepo- vsod pokalo. Po njegovem pripovedovanju, ki nam je bilo po bojih prava zabava, je ure in ure stal in se skrival v dimniku, dokler nismo prišli v protinapadu do te go- stilne in pregnali sovražnika.

Nekaj mesecev po radgonskih bojih je narednik Gospodarič pri Sv. Juriju ob Pes- narici, kjer je takrat Zeilhoferjeva stotinja varovala in branila mejo, postal žrtev dru- žinskih razprtij. Človek v najlepši moski dobi, ki se je v Radgoni pred velikim šte- vilom smrtnih sovražnikov toliko obvladal, da si je z begom v dimnik rešil življenje, ni imel toliko moči, da bi bil kakor koli premostil ali preplaval družinsko in zakon- ske težave, ki so križale njegovo življenje. Krogla iz pištole, ki jo je sprožil sam, mu je v obupu končala življenje.

Iz globine srca prihajajoč ter do solz ganljiv nekrolog, ki ga je takrat kot dnev- no povelje spisal nadporočnik Zeilhofer v počastitev njegovega spomina, je bil v izra- nih besedah rajnkemu nekakšna oddolžitvev in zahvala za vse, kar je stotniji in domo- vini koristil.